

כילים לבין שלומי-אמוני-ישראל מתוארים מתוך ידיעה רבה בהיסטוריה ובגיאוגרפיה של יהדות פולין. הפרטים הקטנים והמרורים בים שהרומן משופע בהם נזרקים כלאחר-יד, אך הם-הם הנותנים טעם מיוחד בכל ההבעה של בשביס-זינגר.

שבחו הגדול של הסופר הוא שהאנשים שהוא מטפל ומתעסק בהם אינם אפורים ואינם מלאכותיים. מעלה הוא דמויות טבעיות, חיות ופעילות, שמאבקייהן עם עצמן ועם סביבתן קרובים לבני-דורנו. בשביס-זינגר אינו מסתפק בכך שהוא מגלה עפר מעיניהם של גיבוריו ומוציא אותם מקברי-הם; הוא נופח בהם רוח-חיים של זמננו, ועם זאת הם שייכים לזמנם וממלאים באמור-נה ובנאמנות את השליחות שהוא מפקיד בידי כל אחד מהם.

ואין זה הכל. על רקע כשלוננו של המרד הפולני משנת 1863 מספר המחבר על המשבר ועל התפוררות התאים החברתיים, וב-ראש-וראשונה על שקיעתו של התא המשפחתי. "האחווה" אינה אלא שם כולל, קיבוצי, של כלל החברה היהודית-הפולנית. בעל-האחווה, החוזר מסיביריה, מתנפר לבני-ביתו, לאשתו ולילדיו. בנו, לוחם פטריוטי לחירותה של פולין, מידרדר והופך פושע הנמלט לצרפת וחוזר לפולין. במקביל לכך פועלים תהליכים דומים אצל היהודים. בת אחת של חוכר-האחווה, שהוא הדמות הראשית, נישאת לאותו בן מופקר, ממירה את דתה ומגיעה לניוון גמור. ההשפלה הנלחמת עם היהדות המסורתית מתלבטת בין האידיאות הניהיליסטיות, הסוציאליסטיות והלאומיות שפשטו ברוסיה באותן השנים. היהודים שהתבוללו, בהם אלה שהתנצרו, מידפקים לשווא על שערי החברה הפולנית, אשר נשארה סגורה בפניהם. מן החברה הרוסית והשלטון הצארי הם סולדים. הם נאחזים בשוליו של הציבור הפולני, המוכן לנצלם לצרכי מאבקיו עם השלטונות הרוסיים אך אינו מוכן להעניק להם את התודעה הפולנית הלאומנית-הנוצרית. אפילו למלכותם של האדמו"רים מגיע תור השקיעה. הרבי הזקן מת. יורשיו חמרניים

העברית, כי כל הקורא את "מסדה" לומד את העיקר שביצירתו של למדן. "מסדה" היא עיקר גדול בשירתו אך לא הכל, והרבה שירים המכונסים בקובץ, ואשר נכתבו בזמנים שונים, יעידו. שירת-היגון של למדן הקדימה את שואת-היהודים והמעייין בשיריו יבחין בהם ביסוד הקינה והעלגיה, כמין אות וסימן לאסון הקרב-והולך.

האחווה

פרט להסתייגות אחת באשר לתרגום, שנעשה מאנגלית ולא מאידיש, אפשר לומר על יצירתו זו של בשביס-זינגר שבחים הרבה, וקשה שלא להפריז בהם. המחבר פורש יריעה של סיפור אפי על החיים היהודיים בפולין, תחת הכיבוש הרוסי, בשנות ה-70 וה-80 למאה שעברה. הרומן כתוב בכשרון בלתי-מצוי. רוחב היריעה ועומק החדירה לגבכי הזמנים שלפני מאה שנים מזכירים את תורה-הזהב של הרומנים הגדולים של אותה מאה, אם ברוסית ואם בצרפתית. התיאורים מגוונים ועשירים, שובים את לבו של הקורא. עולם מלא של הווי-חיים יהודי, ובשוליו קצת מן הסביבה הלא-יהודית, נחשף וקם לתחייה. הדמויות, האי-רועים והאווירה הכללית מלאים חיוניות, עד שנדמה לך כאילו הסיט הסופר מתיצות של זמן ומקום וכל אותה הוויה ישנה חדשה היא וקרובה עד כדי מגע-יד בלבד.

"האחווה" מספר על שקיעתם והתפוררותם של דפוסי החיים המסורתיים בפולין, על אציליה ועל יהודים שבה. ומאחר שפתיבתו של יצחק בשביס-זינגר כולה רוויה רמן, דרש וסוד, הרי בנקל אפשר להוציאה מידי פשוטה ולראותה בכל בחינותיה. לפי הפשט—מעלה המחבר מציאות פולנית וצרפתית (לאחר כשלונה של הקומונה), ואורח-חיים של יהודים חסידים ומתבוללים, לרבות מורים. המשברים בחברה היהודית בין המש-

* י. בשביס-זינגר: האחווה; עברית: אבי-בה גור; ספריית פועלים, 1973; 365 עמ'.

משלחת ההצלה

קובץ סיפוריו הקטן של יעקב שביט, ראשון למתברו, מאוכלס לא פחות מ-25 סיפורים, רובם קצרים מאד, אפילו קצרצרים. והסיפורים מאוכלסים קאליידוסקופ של עשרות, מאות נפשות, מהן פעילות כאחוזות-דיבוק ומהן סבילות כפרח-קיר, אפורות כעכבישים, צבעוניות כטווסים, זוחלות-גחון, מרקיעות-שחקים, נאטוראליסטיות, גרוטסקיות, ממו-עכות, מכושפות, מורבידיות, ליצניות, סורי-אליסטיות, נזיריות, תוססות, יצריות, אינ-טלקטואליות, דביליות, צחורות כיונים ואפ-לות כשדי-שחת. עולם ומלואו. "הקומדיה האנושית" בסטינוגרפיה. קרנאוואל, אוניבר-סלי בגיוון נושאים ונעימותיו ועם זאת, בעיקרו של דבר, מקומי-מובהק בקוארדינ-טות הטופוגרפיות שלו. או, אם תרצו: פ'ארסה של נשף-מסכות עם קדרות של שעת-ביקור-רופאים באגף של "מקרים ק-שים" ועם פשטנות תמימה, מוצצת-געגועים של תצלום סוף-שנה מבית-הספר העממי— צירוף שאינו שכיה מדי בספרות של ארץ-ישראל החדשה ועם זאת קשה להעלותו על הדעת מחוצה לה.

יעקב שביט המספר, כפי שהוא מצטייר מן הסיפורים הצנופים פה צניפה אחת, יש לו עיניים פקוחות לרווחה, בסקרנות לא-תדע-לאות ובצמאון לא-יידע-רוויה, וכל-כולן כעין קרני בילוש וגישוש למנגנון שלם של ביון ועיבוד-נתונים המסתייע ביכולת (מדהימה לעתים) של כניסה לעורו של הזולת, של הזדהות עם מצבים קיומיים, היסטוריים, רגשיים וחברתיים מגוונים ביותר, וכן בלמד-נות אקדמית, הבחנה פסיכולוגית, דמיון דרוך ו"מחושמל" יחד עם אמצעי-בקרה של אי-רוניה יבשה, לרבות אירוניה-עצמית.

והסיפורים אינם רק "סלט" של צבעים, סול-מות ומצבים מנוגדים אלא גם של מקורות השראה והשפעה. כאן, כמו בצילום-אוויר של אגם, אפשר להבחין בתת-זרמים מסתל-סלים כחוטמים דקים והם אולי משל יעקב

ביותר, להוטים אחר כסף וכבוד והשפעה— או שהם חיים באמונתם בלבד ואינם צועדים עם הזמן. ההסתגרות וההיבדלות מקהל החסידים משמשת להם פתרון יחיד, שהוא למעשה בריחה מצרותיו של הכלל היהודי. אין בשביס-זינגר מקפח, כמובן, את היצר הרע, המלווה בנאמנות את גיבוריו בצעי-רותם, בבגרותם ולעת זיקנתם. אלא שגדול כוחה של מידת התאפקות אצל המחבר. היצר קיים גם קיים, ושליחותו עושה את שלה ככל אשר תצליח, אלא שנותרו עוד בודדים שידעו להתמודד עם פיתויי השטן המדיח. אחד המשכילים, שמרד ב"שיבה" ועמל קשה עד שהיה לרופא, מצליח להת-גבר על יצרו, אף כי יתר חבריו נופלים ברשתו.

המאבק העיקרי עם היצר נופל בחלקו של חוכר-האחוזה, שהוא שומר-מצוות קפדן. עלייתו החמרית אינה מזיזתו מעקרונות אמונתו. אך לאחר מות אשתו—והוא כבר אב לבת אחת "משומדת" ולבת שניה, אשת רבי של חסידים—הוא נושא אשה שניה, "מודרנית". היא מפתה אותו לרשת את בעל-האחוזה, להתגורר באחוזה, והיא בו-גדת בו עם סטודנט מן המשכילים. החוכר מבין שכל ענין נישואיו השניים הוא מעשה היצר-הרע, ואף שהוא שוקע ונופל לתהומות של תאנה וקנאה הריהו נפטר מאשתו, חוזר לביתו הראשון ולתפילותיו ומכפר על חטאיו. פרשה זו של החטא-וענשו של רבי קלמן, חוכר-האחוזה, עזת-רושם ביותר. עיבודם של נושאים כיוצא בזה הוא מסגולותיו המקוריות והמיוחדות של בשביס-זינגר.

בבואנו להעריך את האווירה שבספר אל לנו לקפח את חלקם של נופי פולין, שאותם המחבר זורע ברומן בפזרנות רבה. בשביס-זינגר מכיר את אדמת מכורתו, והוא יודע את מראותיה וריחותיה וגוניה בכל יום ובכל שעה. ההרמוניה הפנימית של העלילה יונקת לא מעט מן הדומם שבנופי פולין, והיא מתמזגת עם התודעה הפנימית של הדמויות ומשלימה את עיצובן מבית ומחוץ.

י.פ.

* יעקב שביט: משלחת ההצלה (סיפורים); הוצאת לוינ-אפשטיין, 1973; 183 עמ'.